

Bc.

Nicola Blábolilová, DiS.

Vyšší odborná škola sociálně-právní Praha, obor Sociální práce. Univerzita Jana Amose Komenského, obor Andragogika. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky, obor Sociální pedagogika.

Základní škola Dobříš – sociální pedagožka, pedagog volného času, asistentka pedagoga.

Mgr.

Dominika Kohoutová

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně – Sociální pedagogika.

ZŠ MUDr. Emílie Lukášové a Klegova, Ostrava, sociální pedagog.

Bc. Jan Šmída

Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, obor vychovatelství. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, obor Sociální pedagogika.

Místopředseda, Asociace sociálních pedagogů Blogger, Učitel21 Člen výzkumného týmu, Univerzita Palackého v Olomouci.

Význam sociálního pedagoga ve škole

S rostoucími potřebami škol rostou také počty sociálních pedagogů v českém školství. Ti jsou stále běžnější součástí školního poradenského pracoviště nejen škol základních, ale i středních. Reagují na aktuální výzvy společnosti, zaměřují se sociální pedagogové nejen na žáky ohrožené sociálním znevýhodněním, ale také na všechny ostatní žáky, pedagogy, rodiny žáků a ostatní aktéry výchovně-vzdělávacího procesu s cílem maximalizovat úspěšnost českých žáků.

Kdo je sociální pedagog

Sociální pedagog je specificky vzdělaný odborník, který se zaměřuje na práci se všemi dětmi, rodiči i pedagogy. Je plnohodnotnou součástí školního poradenského pracoviště. Pomocí sociálněpedagogických metod preventivně působí na žáky, intervnuje v případech selhávání žáků a pomáhá dětem a rodinám, které se ocitnou v náročné životní situaci. Pedagogům poskytuje konzultace a poradenství pro práci s dětmi se sociálním znevýhodněním, výchovnými obtížemi, rizikovým chováním aj. Současně pedagogům poskytuje podporu při řešení nejrůznějších pedagogických situací. Povaha pozice sociálního pedagoga je pedagogicky orientovaná se zaměřením do sociální a preventivní oblasti. Svým výchovným působením se zaměřuje na žáky i jejich rodinu s cílem dopomoci utvářet jejich postoje a hodnoty v oblasti zdravého životního stylu a vzdělávání. Díky práci s rodinami přináší do školy povědomí o sociálním zázemí žáků, čímž přispívá k zefektivnění a optimalizaci individuálního přístupu při výchově a vzdělávání.

Financování sociálního pedagoga

Sociální pedagog není stále legislativně ukotven, což souvisí také s jeho financováním. To je v současné době založeno na několikaletých projektech. Sociální pedagog tak může být financován z projektu NPI Podpora rovných příležitostí z Národního plánu obnovy pod projektovým označením 3.2.2. Tento projekt cílí na podporu škol s vyšším podílem sociálně znevýhodněných žáků. V momentální fázi je zapojeno 246 škol, celkově se však počítá s více než 400 školami. Další možností je financování pozice z operačních programů, v současné době z Operačního Programu Jan Amos Komenský, jinak známých jako šablony. Pozice může být financována také z rozpočtu zřizovatele školy, zpravidla se jedná o obec. Existují i další možnosti, jako například projektové financování na městské části Prahy 7 či v rámci projektu Implementace Krajského akčního plánu Pardubického kraje. Další známou možností je také financování prostřednictvím podpůrných opatření.

Proč mít ve škole sociálního pedagoga

Sociální pedagogové jsou schopni flexibilně reagovat na měnící se potřeby škol. To je zpravidla využíváno

při neustále se měnících trendech a společenských výzvách, které přímo ovlivňují žáky. Žákům pak sociální pedagog pomáhá zvládat nejrůznější náročné životní situace, rozvíjet jejich potenciál, připravovat je na jejich budoucnost, dopomáhat jim k osvojování užitečných sociálních dovedností a budování sebevědomí.

Jeho silné postavení a přínos jsou také v *preventivním působení*. Sociální pedagog realizuje všechny formy prevence, zaměřuje se především na primární a sekundární prevenci. Vzhledem ke svému časovému možностям přispívá sociální pedagog k realizaci kvalitní a pestré prevence ve všech oblastech rizikového chování a jiných ohrožujících oblastech života dětí a mladistvých. Působí také v oblasti osvěty, v rámci které může cílit nejen na rodiny žáků, ale také na pedagogické pracovníky v oblasti jejich profesního rozvoje. Sociální pedagog je *prostředníkem* mezi jednotlivými aktéry výchovně-vzdělávacího procesu, se kterými spolupracuje na řešení nejrůznějších obtíží žáků a jejich rodin. Klade důraz na budování partnerských vztahů se žáky, rodiči i pedagogy, který je založen na vzájemném porozumění a důvěře. Je důležitým partnerem pedagogům ve škole i dalším zainteresovaným orgánům a organizacím a ve všech jeho činnostech je zahrnován preventivní a výchovný aspekt. Jeho oblastí zájmu jsou také pedagogičtí pracovníci, které aktivně podporuje při jejich práci se žáky a zákonnými zástupci. Současně jim dopomáhá předcházet syndromu vyhoření. V dnešní době, kdy jsou vzdělávací instituce vystaveny stále většímu tlaku a nárokům, jsou sociální pedagogové klíčovým prvkem v prevenci a řešení různých problémů.

Výše uvedený přínos, který přináší sociální pedagog školám, pedagogům, žákům, rodinám a dalším aktérům, je generován na základě komplexních činností, které sociální pedagog běžně vykonává. Další pojednání o přínosnosti sociálních pedagogů můžeme objevit například v článcích na stránce zapojevsechny.cz.

Činnosti ve vztahu k žákům

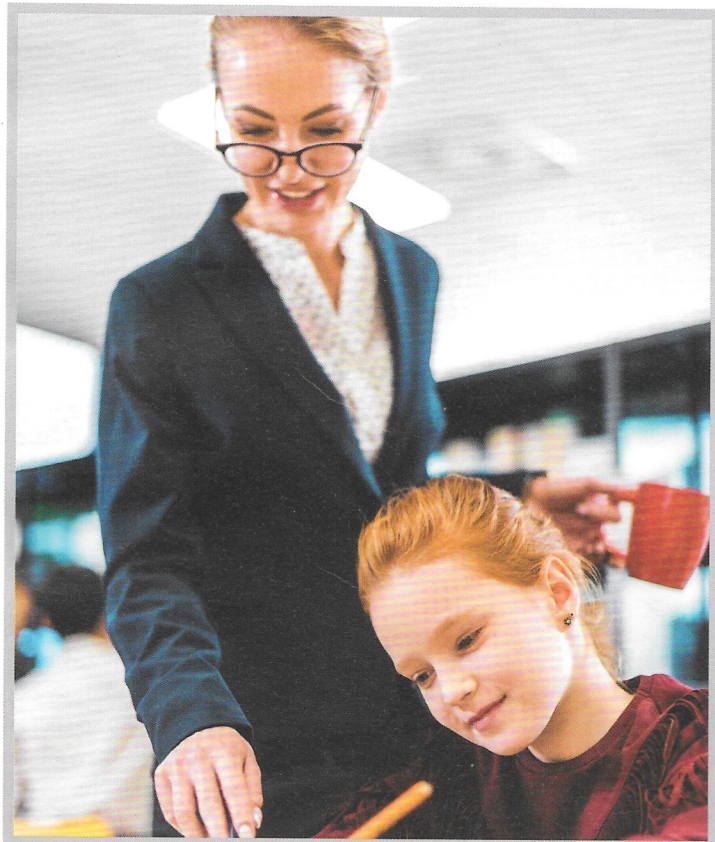
Sociální pedagog působí ve své práci na všechny žáky dané školy. Zvýšená pozornost je však směřována na žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí či žáky ohrožené sociálním znevýhodněním, žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, žáky s výchovnými problémy, poruchami chování, žáky z nepodněného prostředí, žáky, se kterými je špatně zacházeno, atd. Zvý-

šená podpora je poskytována prostřednictvím intervencí směřujících ke snížení výskytu negativních faktorů, které ovlivňují zdravý vývoj žáka a jeho výchovnou a vzdělávací dráhu.

Sociální pedagog se stává důležitým průvodcem pro žáky, kteří se potýkají s obtížemi ve škole. Poskytuje žákům podporu při řešení konfliktů či při nesnadné rodinné situaci. Spolupracuje s nimi na rozvoji jejich sociálních a komunikačních dovedností, dopomáhá k motivaci žáků v oblasti školní docházky a vzdělávání. V závislosti na konkrétních potřebách žáků volí vhodné metody a nástroje práce, které mají za cíl zlepšení situace a pocitu bezpečí. Další důležitou rolí sociálního pedagoga je prevence sociálního vyloučení a podpora integrace žáků do školního prostředí. Sociální pedagog spolupracuje s ostatními pedagogy na odhalování a řešení šikany, na utváření pevných vazeb třídních kolektivů a na posilování pozitivního a bezpečného třídního a školního klimatu. Podílí se na utváření inkluzivního a tolerantního prostředí, které umožňuje úspěšné vzdělávání pro všechny žáky bez rozdílu.

Pro žáky je sociální pedagog také partnerem a bezpečnou osobou. Žáci se často se svými problémy svěřují sociálním pedagogům. Ať už se tedy jedná o poruchy příjmu potravy, šikany, problémy v rodině, domácí násilí, partnerské problémy, psychické potíže, či o jakýkoliv jiný problém, který žák řeší, sociální pedagog je připraven nabídnout mu podporu a odbornou pomoc. I vzhledem ke skutečnosti, že sociální pedagog není učitelem, bývá v něj vkládána větší důvěra. **Stěžejní činností sociálního pedagoga je však prevence, která je zaměřována na všechny žáky.** Prostřednictvím preventivního působení cílí sociální pedagog na předcházení rizikového chování, osvojování sociálních dovedností, utváření zdravých vrstevnických vztahů, podporu zdravého sebepojetí a emoční vyrovnanosti a utváření dalších nezbytných kompetencí žáků.

Je zřejmé, že se sociální pedagog zabývá celou škálou nesnadných úkolů ve vztahu k žákům. Cílem jeho činností je maximální možný rozvoj žáka a jeho připravenosti jako plnohodnotného člena společnosti.

Činnosti ve vztahu k rodinám žáků

Sociální pedagog též spolupracuje s rodinami žáků. Cílem této spolupráce s rodinou je celková podpora žáka prostřednictvím pedagogiky rodinného prostředí, aby rodina žáka dokázala a byla motivována **vytvořit vhodné podmínky pro vzdělávání** jako důležitá součásti života jejich rodiny. Takto nastavená spolupráce zahrnuje například rozhovory se zákonnými zástupci a rodinou, poskytování sociálněpedagogického a sociálně-právního poradenství, podpora při nastavování vhodných podmínek pro domácí přípravu žáka na vyučování nebo také zprostředkovávání odborné a sociální pomoci žákovi a jeho rodině.

Působení na rodinu je také v rovině osvětové, neboť sociální pedagog ovlivňuje přístup rodiny například v oblasti zdravého životního stylu, správného dotváření hodnot, motivace ke vzdělávání dětí zákonných zástupců, informovanosti o možnostech řešení v nejrůznějších situacích aj. V tomto vztahu existují také prvky prevence, při které se snaží sociální pedagog předcházet rizikovému chování u rodiny žáka. Škola s rodinou spolupracuje také v rámci řešení situací, které velmi negativně ovlivňují průběh vzdělávání a zdravý vývoj dítěte. Při těchto situacích může sociální pedagog plnit roli tzv. case-managera, který koordinuje multidisciplinární spolupráci vícero subjektů a organizací se zájmem o nápravu negativních jevů.

Činnosti ve vztahu k pedagogickým pracovníkům

Zvýšené podpora pro pedagogické pracovníky je ve školství čím dál tím více nezbytná. I v této oblasti dokáže sociální pedagog zastat důležitou roli. Ten poskytuje pedagogům individuální i skupinové konzultace se zaměřením na výchovněvzdělávací proces žáků. Důraz je kladen také na poradenství v oblasti práce s dětmi se sociálním znevýhodněním, s výchovnými obtížemi, různými formami rizikového chování aj. **Sociální pedagog se spolupodílí na utváření klimatu třídy**, kdy s třídním učitelem či jinými pedagogickými pracovníky dopomáhá k utváření zdravých sociálních vazeb. K tomu může docházet například při komunitních kruzích, spolupodílení se na vedení třídnické hodiny či při školních akcích a projektech. Role sociálního pedagoga v kontextu podpory pedagogů je také v rovině intervenční, kdy **pomáhá pedagogům nastavit správné řešení konkrétního problému**. Tyto postupy jsou využívány zpravidla při konfliktech ve třídě, nápravě nesprávně vytvořených vztahů, šikany a jejím řešení apod.

Podpora pedagogům není však pouze ve spojitosti s žákem. Sociální pedagog zastává významnou roli také ve well-beingu pedagogů. Působí preventivně v oblasti **předcházení vzniku syndromu vyhoření**. Současně **působí na klima pracovního kolektivu**.

Sociální pedagog také spolupracuje s ostatními pedagogy školního poradenského pracoviště při udržování správného chodu poradenských služeb školy. Pracovníci školního poradenského pracoviště si poskytují vzájemnou podporu při řešení konkrétních případů a sdílejí své zkušenosti a pohledy na situace.

Praktické příklady

Motivace žáka ke vzdělávání

Představme si situaci, kdy se sociální pedagog setkává s žákem, který projevuje nízkou motivaci ke vzdělávání. Žák se nezajímá o školní práci, nechodí pravidelně do školy, má špatné vztahy s ostatními studenty a učiteli a celkově se necítí dobře ve školním prostředí. Sociální pedagog by se měl zaměřit na motivaci žáka ke vzdělávání a pomoci mu cítit se ve škole dobře. Prvním krokem je získat důvěru žáka

a navázat s ním vztah, ve kterém se žák cítí respektován a podporován. Sociální pedagog by se měl snažit porozumět příčinám, proč žák ztratil zájem o vzdělávání a co mu brání v tom, dosáhnout úspěchu ve škole. V dalším kroku spolupracuje sociální pedagog s ostatními odborníky, jako jsou učitelé, psychologové a rodiče, aby zmapoval situaci žáka a vytvořil plán pomoci. V této situaci je účinná individualizace ve vzdělávání a přístupu k žákovi. Sociální pedagog pracuje s žákem na zlepšení jeho sebevědomí a sebeúcty. Sociální pedagog se snaží vytvářet takové podmínky, které dovolují žákovi dosáhnout úspěchu. Prospěšné je najít vztah mezi jeho zájmy a vzdělávacími cíli a podpořit ho v tom. Je také důležité mít na paměti, že nízká motivace ke vzdělávání může být způsobena různými faktory, jako jsou například rodinné problémy, zdravotní obtíže nebo jiné vnější vlivy. Proto sociální pedagog pracuje nejen s žákem, ale také s jeho rodinou a poskytuje jim podporu a informace o tom, jakými způsoby mohou pomoci svému dítěti.

Když doma chybějí city

Může se například stát, že ve třídě bude žák, který bude označen za problémového. Nerespektuje učitele, má nevhodné připomínky k zadaným úkolům, je arogantní, má problémy s chováním, je agresivní vůči spolužákům a vybavení třídy, užívá návykové látky a zanedbává školní docházku. Sociální pedagog začne řešit žákovy projevy a výchovné obtíže. Vhodné je si s žákem v této fázi pohovořit a snažit se zjistit příčiny tohoto chování. Příčinou může být například nespokojivé rodinné zázemí, které žákovi nedovoluje uspokojovat jeho citové potřeby ze strany rodičů. Výše uvedené chování žáka pak může být důsledkem špatných rodinných vazeb, a je třeba pracovat s žákem i jeho rodinou při nápravě a předcházení dalším projevům nevhodného chování. Sociální pedagog navštíví rodinu a pracuje s nimi s cílem stabilizovat rodinné zázemí a poskytnout dítěti prostředí dostatečně citově nasycené.

Práce sociálního pedagoga směřuje také do třídního kolektivu žáka. Zde je třeba ošetřit jeho chování a zamezit dalším negativním projevům vůči spolužákům a pedagogům. Je možno pracovat paralelně s rodinou žáka na řešení příčin nevhodného chování a současně s žákem na zvládnutí vzteku a korigování emocí a afektivních stavů. V případě potřeby využívá sociální pedagog spolupráci s dalšími odborníky školního poradenského pracoviště, zpravidla psychologem, popřípadě kooperuje se střediskem výchovné péče a orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Závěrem

Přírnost sociálních pedagogů působících ve školství je neodiskutovatelná. Dokážou působit v různých oblastech školního a rodinného prostředí, čímž flexibilně reagují na aktuální potřeby škol. Vzhledem k široké cílové skupině mohou aktivně přispívat ke zkvalitňování školského systému a posilování školní úspěšnosti žáků, ale i usnadňovat svou podporou práci dalším pedagogům. Svou přítomností výrazně posilují preventivní funkci školy a zlepšují komunikaci a spolupráci nejen s rodiči žáků, ale i s dalšími aktéry mimo školu.

Sociální pedagog má velmi důležitou roli ve školním prostředí. Jeho přínos spočívá především v poskytování podpory, poradenství a spolupráci při řešení problémů a zlepšování vztahů ve třídě a škole obecně. Navzdory tomu, že tento odborník vykonává přímou práci s žáky a slovo „pedagog“ má přímo v označení, pedagogickým pracovníkem zatím není. O změnu se snaží Asociace sociálních pedagogů, která vznikla v roce 2022 a jež spolupracuje s MŠMT, MPSV, NPI a dalšími. Kromě uvedených snah propojuje sociální pedagogy, podporuje školy i samotné odborníky z praxe a šíří osvětu v oblasti sociální pedagogiky.

